

Bezoekadres
Industrieweg 15
2995 BE Heerjansdam

Correspondentieadres
Postbus 1
2995 ZG Heerjansdam

[T] 078 – 677 88 88
[F] 078 – 677 88 99
[E] info@Saricon.nl

Behoort bij beschikking van
Burgemeester en Wethouders
van Leiden

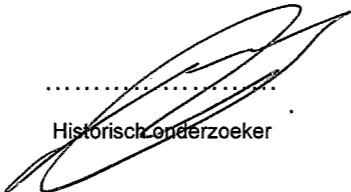
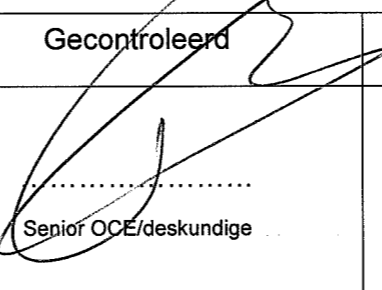
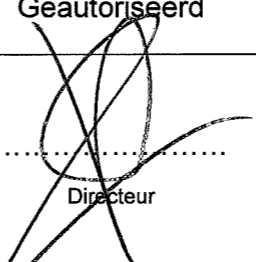
BV. 111008 - 141200

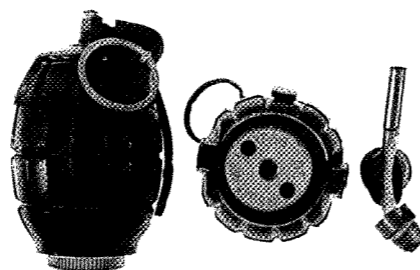
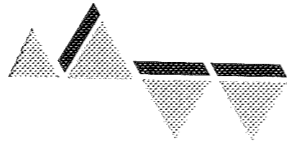
Vooronderzoek Conventionele Explosieven
Gemeente Leiden, Morssingel

documentcode: 72200-HO-001
aantal pagina's: 26

Documenthistorie:

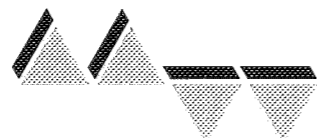
Omschrijving	Datum
Definitief	25 mei 2005
Herzien	24 mei 2005
Concept	14 mei 2005

Opgesteld	Gecontroleerd	Geautoriseerd
 Historisch onderzoeker	 Senior OCE/deskundige	 Directeur

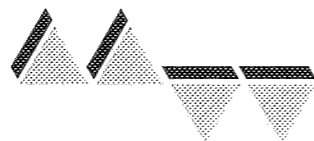
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze rapportage mag worden
verveelvoudigt, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of
openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch,
mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.
(Artikel 16 Auteurswet 1912).

Het is de opdrachtgever toegestaan voor intern gebruik kopieën te maken
zonder voorafgaande toestemming van de auteur.

INHOUDSOPGAVE

1	NADERE UITLEG VOORONDERZOEK.....	3
1.1	AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK.....	3
1.2	PROBLEEMOMSCHRIJVING.....	4
1.3	DOELSTELLING.....	4
1.4	BESCHRIJVING UITVOERING VOORONDERZOEK.....	4
2	PROBLEEMINVENTARISATIE.....	6
2.1	INVENTARISATIE BENODIGDE GEGEVENS.....	6
2.2	LOCATIEBEZOEK.....	7
2.3	INVENTARISATIE LUCHTFOTO'S.....	7
2.4	ARCHIEVEN.....	10
2.4.1	Archief Saricon [®] "Bombardementen en neergekomen vliegtuigen in de periode 1940-1945";	10
2.4.2	Instituut voor Militaire Geschiedenis Bureau Documentatie en Informatie te Den Haag;	13
2.4.3	Utrechts Archief;.....	13
2.4.4	Archief luchtbescherming 1940 – 1945;.....	13
2.4.5	Archieven Militair Gezag 1944-1946.....	13
2.4.6	Nationaal Archief, Den Haag;.....	13
2.4.7	Gemeentelijk archief.....	14
2.4.8	Regionaal Archief Leiden;.....	18
2.4.9	Instituut voor Militaire Geschiedenis Bureau Documentatie en Informatie te Den Haag;	18
2.4.10	Archief EOD te Culemborg / Centraal Archieven Depot te Rijswijk.....	19
2.5	GETUIGENVERHOOR.....	20
2.6	CONCLUSIE BETREFFENDE DE MOGELIJKE AANWEZIGHEID VAN EXPLOSIEVEN.....	20
3	BIJLAGEN.....	21
3.1	BRONVERMELDING.....	22
3.2	TEKENING.....	23
3.3	DISTRIBUTIELIJST.....	25
3.4	AANTEKENINGEN.....	26

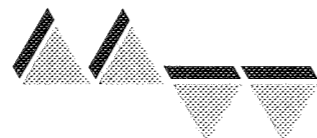

1 NADERE UITLEG VOORONDERZOEK

1.1 AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK

Op verzoek van gemeente Leiden is door Saricon[®] offerte uitgebracht voor het uitvoeren van een vooronderzoek naar conventionele explosieven in het gebied dat begrensd wordt door de Morsweg, de Morssingel, de Paul Krugerstraat, de Jan C. Smutsstraat, de Bloemfonteinstraat, de Transvaalkade, de spoorlijn Alphen aan den Rijn – Leiden en de Morssingel. In vervolg op deze offerte is door gemeente Leiden opdracht verleend tot uitvoering van het vooronderzoek. De opdrachtverlening heeft plaatsgevonden op 1 februari 2005.

1.2 PROBLEEMOMSCHRIJVING

Hoewel meer dan 59 jaar geleden de Tweede Wereldoorlog beëindigd is, worden er nog dagelijks explosieven aangetroffen op locaties waar bodempenetrerende werkzaamheden plaatsvinden. Bij het aantreffen van explosieven ontstaat een verhoogd veiligheidsrisico doordat het explosief door beroering kan exploderen. Het verleden leert dat onbedoelde detonatie (dodelijk) letsel en (zware) materiële schade tot gevolg kan hebben.

De problematiek met betrekking tot achtergebleven explosieven is herleidbaar. Internationaal is vastgesteld dat 10 tot 15 procent van alle munitie die tijdens WOII is verschoten, afgevuurd, geworpen dan wel afgeworpen, achter bleef als blindganger. Mijnevelden welke in de oorlogsperiode gelegd zijn, zijn ook weer geruimd. Het ruimen van de mijnevelden werd veelal uitgevoerd door krijgsgevangenen en gebeurde niet altijd nauwkeurig. De meeste verdedigingswerken zoals kazematten en bunkers zijn na de oorlog verwijderd. Bij het slopen hiervan werd de nog in het verdedigingswerk aanwezige munitie opgeruimd. Munitie rondom het verdedigingswerk is echter in de regel niet opgeruimd.

Het ligt in de bedoeling om de onderzoekslocatie opnieuw in te richten waarbij de huidige bebouwing (gedeeltelijk) verwijderd wordt en vervangen zal worden door nieuwbouw. Met het oog op de openbare veiligheid ter plaatse is het wenselijk om vast te stellen of zich explosieven uit de Tweede Wereldoorlog in de bodem bevinden.

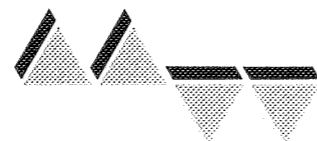
1.3 DOELSTELLING

Het verstrekken van een advies aan het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Leiden over de noodzaak tot en urgentie van het opsporen en het ruimen van mogelijk aanwezige conventionele explosieven ter plaatse van de onderzoekslocatie.

1.4 BESCHRIJVING UITVOERING VOORONDERZOEK

Het vooronderzoek wordt ten behoeve van het advies aan de opdrachtgever verdeeld in respectievelijk de hoofdfasen probleeminventarisatie en probleemanalyse. Beide hoofdfasen zijn als zodanig herkenbaar in dit rapport.

De probleeminventarisatie omvat het verzamelen en analyseren van (historisch) feitenmateriaal. De inventarisatie geeft een belangrijke input voor probleemanalyse, de hoofdfase van het vooronderzoek.

Om deze reden dient de rapportage van de probleeminventarisatie te voldoen aan de eisen zoals gesteld in bijlage 2 van de "Beoordelingsrichtlijn voor het opsporen van conventionele explosieven" (BRL-OCE).

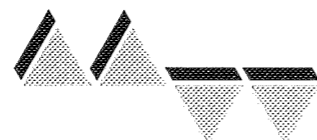
De probleeminventarisatie is gericht op de onderstaande kernvragen:

- Is er sprake van mogelijke aanwezigheid van conventionele explosieven in het onderzoeksgebied?
- Wat is de verschijningsvorm van de vermoede explosieven?

Bij aanvang van de probleemanalyse wordt geverifieerd of het deelrapport probleem-inventarisatie aan de omschreven eisen uit BRL-OCE bijlage 2 voldoet. Het deelrapport probleemanalyse omvat een beschrijving van de aard en omvang van de vermoede explosieven, een inventarisatie en evaluatie van de risico's van mogelijk aanwezig explosief materiaal in relatie tot het toekomstig grondgebruik en een afbakening van het verdachte gebied. De probleemanalyse mondt uit in een advisering betreffende de noodzaak tot en urgentie van het opsporen en ruimen van vermoede conventionele explosieven.

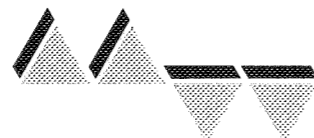
gedeelte onderzoekslocatie

2 PROBLEEMINVENTARISATIE

2.1 INVENTARISATIE BENODIGDE GEGEVENS

Onderwerp	Check	Bron
Huidige situatie	x	Locatiebezoek
Toekomstige situatie	x	Gegevens opdrachtgever
Luchtfoto's	x	Emmen
	x	Wageningen
		Keele
Archieven	x	Archief Saricon [®] : "Bombardementen en neergekomen vliegtuigen in de periode 1940-1945"
	x	Instituut voor Militaire Geschiedenis Bureau Documentatie en Informatie te Den Haag
	x	Utrechts Archief
	x	Archief luchtbescherming 1940 – 1945
	x	Archieven Militair Gezag 1944-1946
		Politiearchief
	x	Nationaal Archief, Den Haag
		Nationaal Instituut voor Oorlogsdocumentatie NIOD te Amsterdam
		Centraal Archiefdepot Rijswijk
	x	Gemeente- c.q. Stadsarchief
		Waterschap
	Oudheidkundige Kring - Streekarchief	
Literatuur	x	Internet - Boekhandel
Eerdere vondsten	x	Archief EOCKL te Culemborg
Getuigen	x	Literatuur – Media - Veldonderzoek
Internet sites	x	Internet

2.2 LOCATIEBEZOEK

Door een medewerker van Saricon[®] is de onderzoekslocatie visueel geïnspecteerd op aanwijzingen van oorlogshandelingen. Vaak is nog zichtbaar of er in een gebied ten tijde van de oorlog verdedigingswerken zijn aangebracht in de vorm van bijvoorbeeld tankvallen en bunkers. Tevens kunnen in oudere gebouwen of kunstwerken beschadigingen aangetroffen worden als gevolg van inslagen van bomscherven of kogels.

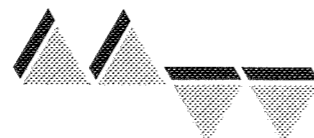
In de onderzoekslocatie zijn geen aanwijzingen gevonden welke duiden op oorlogshandelingen.

2.3 INVENTARISATIE LUCHTFOTO'S

Door Saricon[®] is onderzoek gedaan naar de beschikbare luchtfoto's uit de oorlogsperiode. Bij het archief in Emmen en in Wageningen zijn oorlogsluchtfoto's aanwezig.

Fotoarchief Kadaster te Emmen

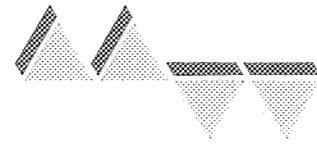
Doosnummer	Vluchtdatum	Fotonummer
622	11 september 1944	3063 tot en met 3067
612	15 oktober 1944	4006, 4007 en 4008
620	14 november 1944	3247, 3248 en 3249
616	23 november 1944	4389 en 4390
617	18 december 1944	3082 en 3083
632	26 februari 1945	3261 tot en met 3268
625	14 maart 1945	4318 tot en met 4327
634	18 maart 1945	4462 tot en met 4469
635	18 maart 1945	4267 tot en met 4272
625	18 maart 1945	4096 tot en met 4100
623	30 maart 1945	4209 tot en met 4212
		3425, 3426 en 3427
		4425, 4426 en 2427

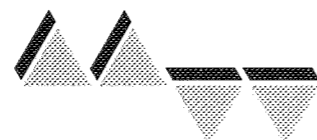

Fotoarchief Landbouw Universiteit Wageningen

Vluchtnummer	Vluchtdatum	Fotonummer
0295-23	10 september 1944	3073 tot en met 3076
0295-24	10 september 1944	4072 tot en met 4076
0295-26	10 september 1944	4032 tot en met 4034
0289-09	13 september 1944	3325 tot en met 3328
0303-01	7 april 1945	3009 tot en met 3018
0303-02	7 april 1945	4002 tot en met 4005
0334-32	12 september 1944	4332 en 4333
0099-11	30 november 1944	3388 en 3389
0099-14	30 november 1944	4390, 4391 en 4392
0128-03	21 februari 1945	3134 tot en met 3139
0152-03	26 december 1944	3028 tot en met 3032
0152-04	26 december 1944	3135 tot en met 3159
0152-05	26 december 1944	4045 tot en met 4048
0233-12	10 september 1944	3235,3236 en 3237

Op de volgende pagina is één van de geïnterpreteerde luchtfoto's afgebeeld. Binnen de rode ovaal zijn een aantal verstoringen als gevolg van bombardementen zichtbaar. Binnen de rode rechthoek is een zich binnen het onderzoeksgebied bevindende communicatie bunker zichtbaar.

2.4 ARCHIEVEN

Door Saricon[®] is onderzoek gedaan naar relevante gegevens in diverse archieven. Hieronder volgt een overzicht van de geraadpleegde archieven en de onderzoeksresultaten. Aangezien van een aantal archieven de inventarislijsten digitaal in het Saricon[®] archief voorkomen, zijn niet alle archieven daadwerkelijk bezocht. De archieven waarvan bij Saricon bekend is dat er zich geen relevante gegevens bevinden over het huidige onderzoeksgebied, zijn niet bezocht.

2.4.1 Archief Saricon[®] “Bombardementen en neergekomen vliegtuigen in de periode 1940-1945”;

In het Saricon[®] archief zijn de volgende gegevens van bombardementen op Leiden alsmede neergestorte vliegtuigen in Leiden vermeld:

((**B**) geeft een bombardement weer; (**V**) geeft een neergestort vliegtuig aan.

1940

14 mei (**B**)

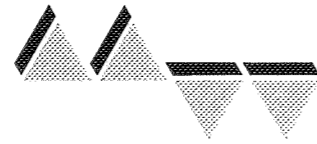
Leiden. Getroffen werden luchtafweerstellingen door Heinkels He III bij Maaldrift.

1941

14 april (**B**)

Bombardement door Blenheims YH- van het No. 21 squadron op Leiden. Getroffen werd de elektriciteitscentrale.

(**V**) Blenheim Mk IV L2784 YH-Z van het No. 21 squadron te Leiden, Nachtegaallaan/Stadskwekerij.

1942

17 juni

(V) Halifax Mk II R9530 DY-J van het No. 102 Ceylon squadron in de omgeving van Leiden.

1943

3 juli (V)

Typhoon Mk IB JP392 US- van het No. 56 Punjab squadron te Leiden op de Van der Helmkaade.

23 september (V)

Messerschmitt Bf 109 nabij Leiden.

2 oktober (B)

Bombardement in de omgeving van Leiden.

24 oktober (V)

Messerschmitt Bf 109 G-6 met werknummer 27080 Weiße 7 in de voortuin van het Elisabeth Ziekenhuis aan de Hooigracht te Leiden.

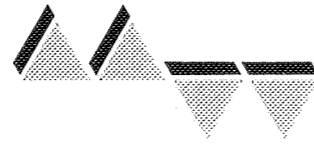
1944

10 december (B)

Bombardement op Leiden door 4 Spitfires met ieder 2 bommen. Getroffen werd het Haarlemmermeerstation aan de Herensingel, de Stationsweg, Haverzaklaan, Alexanderstraat, Sophiastreet, Prinsenstraat en Nassaustreet.

11 december (B)

Bombardement op Leiden door 16 Typhoons omstreeks het middaguur met 14 stuks 1000- en 12 stuks 500 lbs bommen. Getroffen werd onder andere het hoofdstation in Leiden, de Rijnsburgerweg en de Stationsweg waar 6 bominslagen werden geteld. In de namiddag volgde opnieuw een bombardement op Leiden door 18 Typhoons met 10/1000 lbs bommen en 18/500 lbs bommen. Getroffen werd de Stationswijk, het museum voor Volkenkunde, het museum

Boerhaave, de Stationsweg, Morssingel, Lopsenstraaat, de Haverzaklaan, de Rijnkade, Schiekade en de spoorbrug over het Rijn-Schiekanaal.

12/13 december **(B)**

Bombardement door vier Mosquitoes met 16/500 lbs bommen op Leiden. Getroffen werd de elektriciteitscentrale.

1945

22 januari **(B)**

Bombardement op de spoorbrug over de Rijn bij de Vink te Leiden.

23 januari **(B)**

Bombardement op de spoorbrug over het Rijn-Schiekanaal bij Leiden. Getroffen werd de Melchior Treublaan en Franchimontlaan.

3 februari **(B)**

Bombardement op de spoorbrug over het Rijn-Schiekanaal bij Leiden. Getroffen werd de Roomburgerweg en de Hooge Rijndijk.

5 februari **(B)**

Bombardement door drie Spitfires met 6/250 lbs bommen op de spoorlijn Leiden - Utrecht.

6 februari **(B)**

Bombardement op de spoorbrug over het Rijn-Schiekanaal bij Leiden. Getroffen werden woningen en fabrieksgebouwen aan de Hooge Morschweg, De Vink, Rijn - Schiekanaal, Hooge Rijndijk, Melchior Treublaan en de Franchimontlaan.

9 februari **(B)**

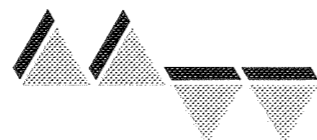
Bombardement op Leiden. Getroffen werd de omgeving van de spoorbrug bij de Vink.

27 februari **(B)**

Bombardement in de omgeving van Leiden.

28 februari **(B)**

Bombardement op Leiden. Getroffen werd de Vinkbrug.

3 maart (B)

Bombardement op Leiden.

4 maart (B)

Bombardement in de omgeving van Leiden.

15 maart (B)

Bombardement op Leiden. Getroffen werd de spoorbrug over de Rijn nabij de Vink.

21 maart (B)

Bombardement omstreeks 16.30 uur op Hillegom. Getroffen werd de Parallelweg 69 - 75 bij de spoorlijn Leiden - Haarlem. Een tweede bombardement vond plaats omstreeks 18.30 uur. Getroffen werd de Pastoorslaan.

Bombardement in de omgeving van Leiden. Getroffen werd de spoorbrug bij de Vink.

23 maart (B)

Bombardement in de omgeving van Leiden.

24 maart (B)

Bombardement op Leiden. Getroffen werd de spoorlijn bij de Vliet.

2.4.2 Instituut voor Militaire Geschiedenis Bureau Documentatie en Informatie te Den Haag;

In dit archief zijn geen relevante gegevens over het onderzoeksgebied aanwezig.

2.4.3 Utrechts Archief;

In dit archief zijn geen relevante gegevens over het onderzoeksgebied aangetroffen.

2.4.4 Archief luchtbescherming 1940 – 1945;

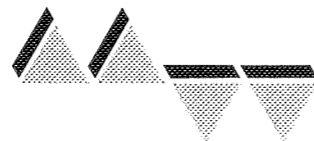
In dit archief zijn geen relevante gegevens over het onderzoeksgebied aanwezig.

2.4.5 Archieven Militair Gezag 1944-1946

In dit archief zijn geen relevante gegevens over het onderzoeksgebied aanwezig.

2.4.6 Nationaal Archief, Den Haag;

In dit archief zijn geen relevante gegevens over het onderzoeksgebied aangetroffen.

2.4.7 Gemeentelijk archief

In dit archief zijn relevante gegevens over het onderzoeksgebied en de directe omgeving aangetroffen.

Het betreft o.a. de volgende zaken:

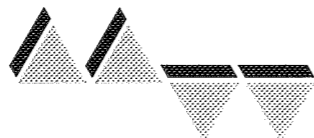
- Schrijven van brandweer aan B&W. Volgens dit schrijven zouden zich explosieven bevinden nabij de Morsweg 1 en de Morsweg 65.
- Schrijven B&W aan EOCKL. Verzoek om een onderzoek in te stellen op de locaties Morsweg 1 en Morsweg 10. (Het nummer Morsweg 65 is veranderd in Morsweg 10)
- Vergaderverslag gemeente. Er is 1 bom gevonden op locatie Morsweg 1. Er is sprake van een tweede bom op de locatie Morsweg 9, maar deze is niet aangetroffen.
- Schrijven B&W aan EOCKL. Op locatie Morsweg 1 is een bom aangetroffen. Op locatie Morsweg 9 is een staartstuk aangetroffen.
- 1^e Vergaderverslag beleidsgroep. Op locatie Morsweg 1 is een bom aangetroffen. Op locatie Morsweg 11 zou een tweede projectiel liggen.
- 2^e Vergaderverslag beleidsgroep. Op locatie Morsweg 1 is een bom aangetroffen. In vorig verslag genoemde locatie Morsweg 11 moet Morsweg 9d zijn. Hier is nog geen projectiel aangetroffen
- 3^e Vergaderverslag beleidsgroep. Op locatie Morsweg 9d is een bom aangetroffen.
- 4^e Vergaderverslag beleidsgroep. Op locatie Morsweg 9d is een staartstuk aangetroffen. Een bom is niet gevonden.
- 7^e Vergaderverslag beleidsgroep. Op locatie Morsweg 9d is nog steeds niets aangetroffen. Zoekactie hier wordt opgeschort.

Volgens bovenstaande stukken zouden er bommen liggen op de volgende locaties:

- Morsweg 1 (binnen de begrenzing van het onderzoeksgebied)
- Morsweg 9d (buiten de begrenzing van het onderzoeksgebied)

De bom op de locatie Morsweg 1 is op 19 december 1984 door de EOCKL ontmanteld. Om meer duidelijkheid te krijgen over de bom op locatie Morsweg 9d is door de brandweer en politie getuigenonderzoek gedaan. De afzonderlijke getuigenverklaringen zijn niet teruggevonden. Wel is het verslag van alle getuigenverklaringen aangetroffen.

In het getuigenverklaringen verslag dat in 1985 is opgesteld worden 15 locaties genoemd waar zich explosies als gevolg van bombardementen hebben voorgedaan, bommen gevallen zijn dan wel kraters als gevolg van explosies of inslagen zijn ontstaan. Er zijn in totaal 18 getuigenverklaringen opgesteld. In een groot aantal verklaringen worden dezelfde gebeurtenissen beschreven. De meeste gebeurtenissen hebben plaatsgevonden buiten het huidige onderzoeksgebied. Binnen de begrenzing van het

onderzoeksgebied zijn er twee zaken gemeld; de eerste betreft de bom aan de Morsweg 1 en de tweede betreft een blindganger aan de Morssingel ter hoogte van de ingang van het voormalige hospitaal, tegenover het rijksmuseum voor volkenkunde.

Van alle getuigenverklaringen is door de heer J. Uljee (brandweer) en M. Volker (politie) een verslag opgesteld. Fragmenten van deze rapportage, welke betrekking hebben op meldingen binnen de huidige onderzoekslocatie, zijn hieronder weergegeven.

5. Mevr. Welling, Dennerode 2, Leiden.

Melding dd. 10 december 1984 van een tweede blindganger nabij de plaats van de gevonden bom.

Met mevr. Welling heeft op 25 maart een gesprek plaatsgehad, waarbij zij verklaarde, dat op de Morssingel ter hoogte van de ingang van het voormalige hospitaal of de kazerne, een krater was ontstaan tengevolge van een bominslag.

Over de krater was een plank gelegd, waarmen overheen kon lopen; de bom, kleiner van formaat dan de gevonden bom, heeft zij duidelijk kunnen onderscheiden in het geslagen gat.

9. Hr. Ahrends, Snouck Hurgronjestraat 6, Leiden.

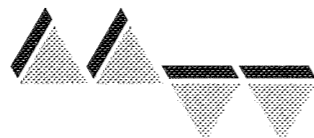
Melding dd. 11 december 1984 inzake opruiming door de Duitsers van de bom, die voor het pand Morsweg 9d is neergekomen.

Op 26 maart en 11 april zijn gesprekken gevoerd met de heer Ahrends; de heer Ahrends verklaarde hierbij, dat hij persoonlijk heeft gezien, dat de bewuste bom door in duitse dienst zijnde Wit-Russen en Italianen met behulp van hijssingels op een paardewagen met luchtbanden is getakeld en tussen stobalen is gelegd.

E.e.a. vond plaats in de spertijd (vanaf 20.00 uur) waarna de bom naar het weiland van boer Uittenbogaard is vervoerd en aldaar tot ontploffing werd gebracht.

De heer Ahrends deelde eveneens mee, dat er nog een aantal niet ontplofte bommen zijn neergekomen op de hieronder volgende plaatsen.

- a. op de Morssingel ongeveer tegenover de ingang van het oude hospitaal of kazerne; deze bom sloeg een kleine krater van ongeveer 3 á 4 meter en is later door de Duitsers weggehaald.
- b. in de walkant van de Morssingel aan de zijde van het Museum van Volkenkunde; de heer Ahrends bevond zich aan de overzijde op de Morssingel ter hoogte van de huidige Bloemfonteinstraat en kreeg een massa modder en waterplanten over zich heen van de geweldige waterzuil, die de bom veroorzaakte; het zou een kleine bom geweest kunnen zijn alhoewel de heer Ahrends de bom niet zelf heeft gezien.
- c. Tussen of achter het kantoor van de universiteit aan de Stationsweg en het parkeerterrein; de bom zou terecht gekomen zijn in het doodlopende einde van een daar destijds aanwezige sloot (Spoorweghaven). De heer Ahrends kon aan de hand van de huidige situatie geen exacte plaatsaanduiding geven wegens de plaatsgevonden hebbende wijzigingen ter plekke. De bom was ook hier van kleiner formaat dan de gevonden bom.
- d. in de Rijn op ongeveer 5 meter afstand van de spoorbrug nabij de Vink aan de zijde van het terrein van de vroegere firma Wernink. De bom, die van klein formaat was, is ingeslagen tegen de walkant aan het einde van de walbeschoeiing.

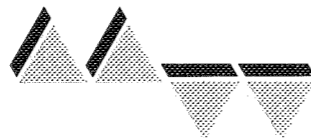

17. Mevr. Kraan-Brusse, Kruiskade 1, Hazerswoude. Rijndijk.
Melding dd. 11 december 1984 dat de tweede bom door de Duitsers is weggehaald en elders tot ontploffing gebracht.
In een telefonisch gesprek dd. 25 maart deelt mevrouw Kraan-Brusse mee, dat de gezochte bom er niet meer ligt; deze is door de Duitsers elders tot ontploffing gebracht.
Zij heeft de bom s'morgens toen zij naar school ging nog zien liggen en toe zij s'middags uit school terugkwam was de bom verdwenen.
De bom had de electriciteitskabels beschadigd, die echter direct na de ruiming zijn hersteld; de bom had ook geen staartstuk.
Ook is een bom neergekomen op de Morssingel op ongeveer 40 meter vanaf het pontje, dat de afgebroken Morspoortbrug verving, en ter hoogte van de ingang naar de oude kazerne of het hospitaal.
Over de krater was een plank gelegd waar men overheen moest lopen.
Zij heeft geen bom zien liggen; de krater stond vol met water.

In de verklaring van mevrouw Welling wordt gesproken over een kleine bom in de krater. Bekend is dat door de Duitsers blindgangers welke zichtbaar waren onmiddellijk werden geruimd. Aangezien deze bom duidelijk zichtbaar was, is het niet ondenkbaar dat in dit geval de bom daadwerkelijk door de Duitsers is geruimd.

In de verklaring van de heer Ahrends staat dat er mogelijk een bom aan de andere zijde van de Morssingel is ingedrongen. Hij heeft echter alleen een waterzuil, modder en waterplanten over zich heen gekregen, maar geen bom gezien.

In de verklaring van mevrouw Kraan-Brusse staat dat er ter plaatse een krater gevormd was waar water in stond. Zij heeft geen bom gezien. In de conclusie van het verslag staat dat de hier bedoelde bom geëxplodeerd zou zijn. Gelet op de grondigheid van het destijds uitgevoerde onderzoek mag aangenomen worden dat dit inderdaad het geval zal zijn. Verder wordt er in een vertrouwelijke nota van de brandweer / civiele verdediging aan B&W op 1 mei 1985 onder punt 3 vermeld dat er op deze locatie één bom door de Duitsers is geruimd en, gelet op de grootte van de krater, een tweede bom is ontploft. Verder wordt aan het einde van dezelfde nota nogmaals teruggekomen op deze locatie, waarbij geconcludeerd wordt dat genoemde bom door de Duitsers geruimd zal zijn. Hieronder een kopie van genoemd document.

VERTROUWELIJK

NOTA

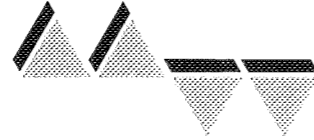
AAN: Burgemeester en wethouders

DIR.: Brandweer/Civ. Verded.

Onderwerp: Onderzoek niet-ontploffte vliegtuig- LEIDEN, 1 mei 1985.
bommen W.O. II.

Zoals blijkt uit het bijgevoegde verslag inzake een onderzoek naar in Leiden aanwezige niet-ontploffte bommen uit de laatste wereldoorlog, zijn op de hier onder volgende plaatsen bommen neergekomen, die niet tot ontploffing zouden zijn gekomen.

1. Achter het pand Morsweg 33(beneden)35(boven); er zijn geen aanwijzingen dat de bom is geruimd noch is bekend welke aannemer de reparaties aan het pand heeft verricht.
In de gemeentearchiven is evenmin terug te vinden of destijds een bouw-aanvraag of iets dergelijks is ingediend in het kader van de wederopbouw.
2. Voor het pand Morsweg 9d; hiervan is alleen het staartstuk teruggevonden. De bom lag zichtbaar in de krater en is volgens ooggetuigen door de Duitsers geruimd.
3. Op de Morssingel ter hoogte van de vroeger militaire infirmarie (hospitaal); gezien de grootte van de krater is de bom naar alle waarschijnlijk ontploft, hetgeen door een getuige ook wordt bevestigd en een tweede bom door de Duitsers geruimd.
4. a. Op de kruising 2e Binnenvestgracht/Steenstraat;
b. Op de Stationsweg, ter hoogte van het huidige ANWB-kantoor;
c. Op de Stationsweg ter hoogte van het Luxortheater.
Vermoedelijk betreft het hier een en dezelfde bom.
De onder a. bedoelde bom heeft de getuige niet zien neerkomen op de kruising doch alleen een vermoeden, dat de bom daar is gevallen.
De onder b. en c. genoemde bommen zijn door de Duitsers weggehaald volgens ooggetuigeverklaringen.
5. Achter de Kamer van Koophandel; de bom lag zichtbaar in de krater, die zoals op de bij het verslag behorende tekening, zich onder de kelder van het huidige pand Schutterveld 9 moet hebben bevonden.
Bij de bouw van het pand Schutterveld 9 is echter nooit iets gemeld noch gemerkt van de aanwezigheid van een niet-ontploffte bom.
Zoals gebruikelijk was bij zichtbare ontploffte bommen, is ook deze bom waarschijnlijk door de Duitsers zelf geruimd.
6. Aan de doodlopende zijde van de destijds aanwezige sloot (vroegera Spoorweghaven), die zich bevond ter hoogte van het huidige kantoorgebouw van de Universiteit aan de Stationsweg; de vermoedelijke inslagplaats bevindt zich onder het huidige kantoorgebouw.
7. In de Spoorweghaven tegenover het pand Potgieterlaan 16 aan de overkant ± 4 meter rechts van een aldaar aanwezige duiker. *Buiten de afgegraven zone*
8. In de toenmalige sloot achter de De Wetstraat nabij het pand De Wetstraat nr. 30. *idem*
9. Nabij de Vinkbrug over de Rijn ± 5 meter uit de brug vandaan aan de zijde van het terrein van Wernink.

- 2 -

Van de onder ad 2., 3., 4, en 5. vermelde bommen kan op grond van de getuigenverklaringen wel worden aangenomen, dat deze destijds al door de Duitsers zijn geruimd.
Van de overige gemelde bommen zijn geen hadere gegevens bekend of ze eveneens door de Duitsers zijn geruimd en lijkt het een zinnige zaak om aan de Explosieven Opruimingsdienst nader advies inzake e.e.a. te vragen.

Uit de verklaring van de heer Ahrends blijkt duidelijk dat de bom op locatie Morsweg 9d (ten westen van het onderzoeksgebied) niet aangetroffen zal worden. Gedetailleerd beschrijft hij hoe de blindganger door de Duitsers is geruimd en waar deze tot ontploffing is gebracht. De ruiming van deze bom wordt tevens door mevrouw Kraan-Brusse onderschreven. Beide getuigen hebben de verklaring onafhankelijk van elkaar afgelegd. Tevens wordt in de conclusie van het getuigenverslag e.e.a. onderschreven.

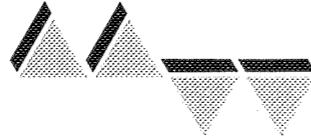
De dichtst bij het onderzoeksgebied liggende, thans bekende blindganger zou achter het pand Morsweg 35 liggen.

2.4.8 Regionaal Archief Leiden;

In dit archief zijn de uitgaven van het "Leids Jaarboekje" bestudeerd. Met name in uitgave 1946, 38^e deel en uitgave 1995, 87^e deel bevatten informatie over de diverse bombardementen en oorlogshandelingen in Leiden. De gegevens hierin onderschrijven de reeds bekende informatie en voegen verder niets toe aan de gegevens welke in het Gemeentelijk Archief zijn aangetroffen..

2.4.9 Instituut voor Militaire Geschiedenis Bureau Documentatie en Informatie te Den Haag;

In dit archief zijn geen relevante gegevens over het onderzoeksgebied aangetroffen. Wel zijn diverse gegevens over bombardementen juist ten westen en ten noorden van het onderzoeksgebied aangetroffen.

OX R A P P O R T No. J.A.106

Groep Leiden en omgeving
District II
Waarnemer D.C.II
Positie uitgedrukt in kaartvierkant Photo No.
Tijd zie onder
Datum 10-12-44
Betreft Air-activity bij het losstation van de V.2. (pionierspark)
Dist. G.2.
typ. A.2.

Datum en tijd van ontvangst Hoofdkwartier doorgezonden

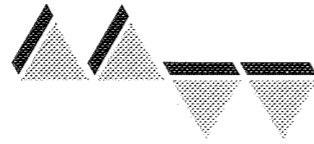
Om ca. 9,15 uur door 2 typhoons(?) op het bovenstaande doel 2 bommen uitgeworpen, welke beide op ca. 200 M. hun doel misten. Daarvan kwam er een op een arbeiderwijk terecht, 5 à 7 doden, en de andere op open terrein. Dit stationsemplacement ligt in de drukbevolkte woonwijk, zou het mogelijk zijn, dit niet te doen herhalen? De stemming van de bevolking in die buurt was negal verontwaardigd vooral met de Zondagochtend. Zou het mogelijk zijn b.v. liever de Spoorbrug over de Haarlemertrekvaart, dit is trouwens 2 vliegen in een klap n.l. lijn Leiden Haarlem vernield en de verbindingsspoorlijn gelijktijdig ontoegankelijk gemaakt voor de V.2.'s. Indien zuive. opgave per kaart (Coördinatie niet mogelijk is vraag dan Photographiceel consolidation aan). Erstaat momenteel slechts bij de Vink in Voorschoten ten Z. van het station een stuk 8 loor 20 m.m. mitrailleur luchtafweer en verder in de directe omgeving van Leid niets meer, zoodat eventueel laag kan worden gevlogen of gedoken .()

Bemerking Distr. Comm.:

kopie van één van de aangetroffen archiefdocumenten

2.4.10 Archief EOD te Culemborg / Centraal Archieven Depot te Rijswijk.

In dit archief zijn 129 meldingen aangetroffen van acties door de EOD in Leiden. Een aantal hiervan vallen binnen de huidige onderzoekslocatie, maar betreffen de bekende bomruiming en zoekacties. De overige meldingen hebben geen aanvullende aanwijzingen voor dit onderzoek opgeleverd.

2.5 GETUIGENVERHOOR

Door een medewerker van Saricon[®] is getracht contact te leggen met mensen die gedurende de periode van de Tweede Wereldoorlog in of nabij het onderzoeksgebied woonden, dan wel vanuit de overlevering relevante zaken kunnen melden. Er zijn geen mensen aangetroffen die nieuwe dan wel aanvullende informatie konden geven.

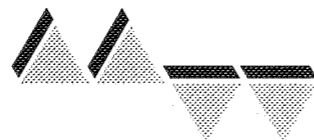
2.6 CONCLUSIE BETREFFENDE DE MOGELIJKE AANWEZIGHEID VAN EXPLOSIEVEN

Er zijn binnen de onderzoekslocatie aanwijzingen gevonden welke duiden op oorlogshandelingen. Op de luchtfoto's is alleen een verstoring waargenomen op de oostgrens van het onderzoeksgebied. Deze verstoring komt overeen met de gegevens uit de getuigenverklaringen, waarin gesproken wordt over een bomkrater en een blindganger. Deze blindganger is door Duitse militairen geruimd. Verder komt uit getuigenverklaringen de locatie Morsweg 1 naar voren. Op deze locatie is in 1984 een 1000-ponder geruimd.

Na analyse en interpretatie van de verzamelde gegevens blijkt dat er binnen de onderzoekslocatie geen verhoogde kans is op het aantreffen van explosieven uit de Tweede Wereldoorlog.

Gelet op bovenstaande wordt gesteld dat er geen vermoeden is dat zich explosieven in het onderzoeksgebied bevinden.

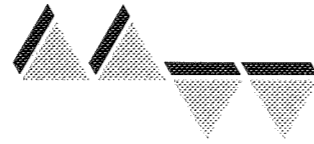
Alle voorgenomen werkzaamheden kunnen zonder munitietechnische beperkingen uitgevoerd worden.

3 BIJLAGEN

- n VCA certificaat
- n Overzichtstekening
- n Distributielijst

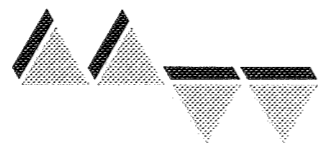
3.1 BRONVERMELDING

Archieven en instanties

- Fotoarchief Landbouw Universiteit Wageningen
- Fotoarchief Kadaster Emmen
- Archief Saricon[®] : "Bombardementen en neergekomen vliegtuigen in de periode 1940-1945
- Archief gemeente Leiden;
- Regionaal Archief Leiden te Leiden;
- Archief EOCKL te Culemborg;
- Instituut voor Militaire Geschiedenis Bureau Documentatie en Informatie te Den Haag;

Literatuur

- Leids Jaarboekje 1946, 38^e deel
- Leids Jaarboekje 1995, 87^e deel
- Leiden in W.O. II van dag tot dag. Een kroniek van 10 mei 1940 tot en met 15 augustus 1945.
Auteur: Buck Goudriaan.

3.2 TEKENING

Op de volgende pagina vindt u een tekening van de onderzoekslocatie.

LEGENDA

- Onderzoeksgebied
- Krater
- Blindganger
- Schuttersput

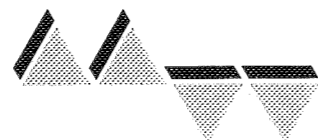

Saricon® bv
Safety & Risk Consultancy

Postbus 1 2995 ZG Heerjansdam Industrieweg 15 2995 BE Heerjansdam www.saricon.nl Tel: +31 (0)78 677 88 88
info@saricon.nl Fax: +31 (0)78 677 88 99

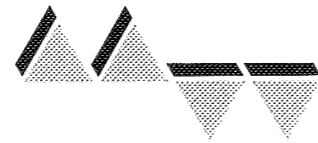
**LEIDEN
MORSSINGEL**

Schaal: 1:1.500		Werknummer: 72200	
Formaat: A4	Get: MR	Datum: 26-05-05	
d.d.:	Paraaf:	d.d.:	Paraaf:
Gew.:		Gew.:	
Tek.nr.:		Origineel in ArcGIS	
72200-Leiden Morssingel-VO-001- overzichtstekening			

3.3 DISTRIBUTIELIJST

- Gemeente Leiden in 3-voud
- Saricon[®]

3.4 AANTEKENINGEN